

**Latvijas Būvuzņēmēju partnerības vadītājas Baibas Fromanes uzruna
Būvniecības nedēļas Politikas dienā
2017. gada 18. aprīlī**

Augsti godātais Ministru prezidenta kungs, Ministru prezidenta biedra kungs! Augsti godātais vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra kungs! Cienījamie klātesošie!

Būvniecības nozare ne tikai veido nozīmīgu daļu iekšzemes kopprodukta, bet tai ir arī liela nozīme ikviena indivīda un sabiedrības dzīvē. Tā rada materiāli tehnisko bāzi citām ekonomikas nozarēm un kalpo kā tautsaimniecības norišu spogulis.

Nav noslēpums, ka pēdējie gadi nozarei ir bijuši sarežģīti. Vienlaikus ieilgusī krīze ir sniegusi labas iespējas pārskatīt ierastās prakses un uzsākt darbu pie vērienīgām reformām.

Ir apritējis teju gads kopš nozare un valdība parakstīja sadarbības memorandu. Tā mērķis ir triju gadu laikā ēnu ekonomiku būvniecības nozarē samazināt uz pusi, vienlaikus stimulējot kvalitatīvas, drošas un ilgtspējīgas būvniecības attīstību Latvijā.

Kopīgi izvirzījām virkni prioritāros uzdevumus sadarbības memoranda izpildei, tostarp publisko iepirkumu un ar to saistītā regulējuma pilnveidi, ģenerālvienošanās noslēgšanu par minimālajiem algu līmeņiem nozarē un būvniecības pakalpojumu līgumu standartu izstrādi.

Man ir liels gandarījums, ka ir izdevies pieņemt un šogad stāties spēkā jaunais Publisko iepirkumu likums. Tas iepirkumos veicinās pāreju uz saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma vērtēšanu. Savukārt zemākās cenas kā vienīgā kritērija piemērošana būs iespējama tikai izņēmuma gadījumos.

Sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju esam izstrādājuši vadlīnijas saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma vērtēšanai būvdarbu, kā arī apvienotajos projektēšanas un būvdarbu iepirkumos. Šīs vadlīnijas precizēs Publisko iepirkumu likumā noteikto kritēriju piemērošanu un ļaus iepirkumos nodrošināt vislabāko attiecību starp kvalitāti un cenu.

Priecājamies arī par Publisko iepirkumu likumā iekļauto depozītu sistēmas izmantošanu konkursa rezultātu apstrīdēšanas gadījumos. Mūsaprāt, šāda jauninājuma galvenais ieguvums ir atturēšana no nepamatotu sūdzību iesniegšanas lielo būvniecības iepirkumu gadījumā, kur no svara ir precīza termiņu ievērošana.

Šajā brīdī vēlos izmantot izdevību, lai pateiktos Iepirkumu uzraudzības birojam par nozīmīgo pienesumu jaunā likuma un vadlīniju izstrādē. Kopīgiem spēkiem izdevies radīt ietvaru, kas atvieglos gan pasūtītāju, gan Iepirkumu uzraudzības biroja darbu.

Esam arī daudz paveikuši ceļā uz standartizētu būvniecības pakalpojumu līgumu izstrādi. Šobrīd ir panāktas nepieciešamās izmaiņas Būvniecības likumā, taču priekšā vēl darbs pie līguma formas un Ministru kabineta noteikumu izstrādes. Ceram, ka tipveida līgumi publiskajos iepirkumos tiks ieviesti jau no 2018. gada 1. janvāra un līdz ar to – vienādi nosacījumi visiem būvniecības dalībniekiem.

Esam gandarīti arī par Būvkomersantu klasifikācijas noteikumu pieņemšanu, kuru izstrādi iniciēja būvniecības nozari pārstāvošās organizācijas. Vienlaikus uzskatām, ka ir aktīvi jāstrādā pie jaunās sistēmas drīzākas iedzīvināšanas, lai to varētu piemērot vēl pirms 2019. gada. Klasifikācija ne tikai vienkāršos un padarīs objektīvāku pretendentu izvērtēšanas procesu, bet arī atvieglos darbu publisko iepirkumu organizētājiem.

Ģenerālvienošanās

Jau ilgstoši ne tikai visas Latvijas tautsaimniecības, bet arī būvniecības nozares centrālā problēma ir bijusi ēnu ekonomika. Pērn gad tās īpatsvars būvniecībā sasniedza 40%, divkārt apsteidzot ēnu ekonomikas apjomus kaimiņvalstīs.

Ir svarīgi saprast, ka no ēnu ekonomikas visvairāk cieš tieši uzņēmumi. Tā vietā lai nopelnītu, investētu savā attīstībā un inovācijās, uzņēmēji negodīgas konkurences apstākļos ir spiesti cīnīties par izdzīvošanu. Tas ilgtermiņā grauj ne tikai nozares, bet arī visas Latvijas ekonomikas attīstību.

Kopš Latvijas Būvuzņēmēju partnerība ir sākusi padziļināti pētīt ekonomikas izpausmes būvniecības nozarē, esam secinājuši, ka tieši aploksņu algas ir viens no galvenajiem faktoriem, kas notur šo nozari ēnā un bremzē tās attīstību.

Viens no risinājumiem, kas būtu ļoti iedarbīgs, bet prasa veikt plašus sagatavošanās priekšdarbus, ir nozares ģenerālvienošanās noslēgšana par minimālajām algām.

Tie būtu pieci dažādi līmeņi atbilstoši darbinieku profesionālajai kvalifikācijai – sākot no vienkāršu darbu veicējiem līdz vadītājiem. Tieši šāda pieeja ir palīdzējusi nonākt pie godīgas konkurences nosacījumiem būvniecības nozarēm Ziemeļvalstīs un Eiropā.

Ar lielu pārliecību varu teikt, ka šādas sistēmas ieviešana atstās pozitīvu efektu uz pilnīgi visiem būvniecības sektorā iesaistītajiem.

Darba ņēmēji iegūs sociālās garantijas, savukārt uzņēmējiem tas nodrošinās godīgāku konkurenci. Pasūtījumos samazināsies dempinga un nepamatoti lētu piedāvājumu iesniegšanas iespējas.

Gala rezultātā lielākais ieguvējs būs gan pasūtītājs, kurš saņems kvalitatīvāku produktu, gan visa sabiedrība, kas iegūs drošākas, ilgtspējīgākas un kvalitatīvākas būves. Savukārt valsts saņems papildus ieņēmumus nodokļu veidā.

Sadarbībā ar būvniecības nozares ekspertiem jau esam veikuši aprēķinus par iespējamajām minimālajām stundu likmēm un kvalifikāciju līmeņiem. Pēc mūsu iniciatīvas ir izveidota darba grupa, kurā ietilpst būvniecības nozares darba devēji, Latvijas Celtnieku arodbiedrības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Ekonomikas, Finanšu un Labklājības ministriju un Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvji.

Noslēdzot ģenerālvienošanos būvniecības nozarē, tā būtu pirmā šāda veida vienošanās, kura kļūtu saistošai visai nozarei – proti, arī tiem uzņēmumiem, kuri nepiedalās vienošanās noslēgšanā.

Tāpēc, ņemot vērā nozares nozīmību valsts tautsaimniecībā, Partnerība aicināja ģenerālvienošanās slēgšanas procesā iesaistīties ne tikai darba devēju organizācijas un arodbiedrības, bet arī valsts institūcijas. Lai nodrošinātu vienotu izpratni par tiesību normu piemērošanu, nepieciešama savstarpēja sadarbība ģenerālvienošanās satura veidošanā.

Nolūkā izziņāt būvnieku gatavību vienoties par godīgiem un vienādiem spēles noteikumiem visai nozarei, esam izsūtījuši vēstules aptuveni 400 uzņēmumiem.

Šī gada sākumā esam arī uzsākuši aktīvu komunikāciju ar nozares uzņēmumiem reģionos. Prezentējam gan ģenerālvienošanās mērķi un saturu, gan arī uzklaustījām uzņēmēju priekšlikumus. Paralēli norit intensīvs darbs pie vienošanās satura veidošanas.

Vienlaikus sagaidām atbalstu arī no valsts puses. Šis ir izšķirīgs brīdis, lai sagatavotu nepieciešamo augsni ātrākai un visaptverošai ģenerālvienošanās noslēgšanai.

Ko vajag no valdības?

Latvijas Būvuzņēmēju partnerība ir apzinājusi vairākus problēmjautājumus, kuri varētu būtiski apgrūtināt šīs nozares turpmākai attīstībai izšķirīgās vienošanās panākšanu.

Darba grupā, izvērtējot Darba likuma normas, esam secinājuši, ka likumdevējs ir definējis priekšnoteikumus ģenerālvienošanās spēkā esamībai. Savukārt virkne citu būtisku jautājumu ģenerālvienošanās noslēgšanā un izpildē netiek regulēti un pēc būtības ir atstāti pušu rīcības brīvībai.

Viena no galvenajām niansēm, kura objektīvi varētu kavēt ģenerālvienošanās noslēgšanu, ir fakts, ka vienošanos no nozares puses var slēgt darba devēju organizācijas vai darba devēju organizāciju apvienības biedri. Pirmkārt, šīm organizācijām ir jāspēj apvienot ievērojamu skaitu nozares uzņēmumu. Un, otrkārt – uzņēmumi, kuri nav organizāciju biedri nevar piedalīties ģenerālvienošanās noslēgšanā.

Savukārt Darba likumā iekļautais ģenerālvienošanās noslēgšanas priekšnoteikums – 60 procenti no nozares preču apgrozījuma vai pakalpojuma apjoma – nešaubīgi ir liels izaicinājums jebkurai nozarei, kurā pastāv brīvā konkurence.

Partnerības aprēķini liecina, ka ģenerālvienošanās noslēgšanai, kā minimums, nepieciešama 400 uzņēmumu dalība. Jānorāda, ka nozarē kopumā ir reģistrēti apmēram 25 tūkstoši komersanti.

Darba likums patlaban neparedz iespēju objektīvi konstatēt, vai no darba devēju puses tiek izpildīts kritērijs par 60 procentiem no nozares apgrozījuma. Likums nenosaka kādi dati un avoti ir izmantojami, lai juridiski un aritmētiski precīzi pierādītu kritēriju izpildi.

Nepastāvot precīzam tiesiskajam regulējumam, ir jārēķinās, ka trešās personas, kurām saskaņā ar likumu būs saistošs ģenerālvienošanās saturs, un kuras nevēlēsies to izpildīt, apstrīdēs datu aprēķinus. Savukārt situācijā, kad Darba likums precīzi neregulē šādu jautājumu, pamatoti radīsies strīds, kādi dati visprecīzāk atspoguļo kritēriju izpildi.

Ģenerālvienošanās noslēgšanai akūti ir nepieciešami grozījumi Darba likumā. Patlaban Labklājības ministrija ir sagatavojusi nepieciešamos grozījumus, kuri ir pārrunāti gan ar

valsts institūcijām, gan sociālajiem partneriem. Plānots, ka jau maijā grozījumi tiks virzīti izskatīšanai Ministru kabinetā un, cerams, steidzamības kārtā nonāks arī Saeimas dienas kārtībā.

Motivācijas programma

Uzņēmumi, kuri iesaistās ģenerālvienošanās procesā, pārstāv to nozares uzņēmumu daļu, kuriem ir vēlme veidot ilgtspējīgu būvniecības nozari, kuras pamatā ir drošība, kvalitāte, ilgtermiņa attīstība un konkurētspēja.

Tādēļ uzskatām, ka valstij ir jāķeras pie motivācijas programmas izstrādes tiem uzņēmumiem, kuri piedalīsies ģenerālvienošanās noslēgšanā. Partnerības ieskatā tieši uzņēmumu motivācija būs faktors, kurš izšķirs to, vai būvniecības nozarē būs iespējams uzsākt būtiskas pārmaiņas.

Šāda motivācijas programma saturiski varētu apvienot dažādus pasākumus. Tie būtu vērsti, piemēram, uz administratīvā sloga mazināšanu vai jebkāda cita veida atbalstu, kuri jūtami uzlabotu uzņēmumu komercdarbību un sadarbību ar valsts institūcijām.

Par iespējamiem motivācijas instrumentiem esam konsultējušies gan ar uzņēmējiem, gan darba devēju organizācijām, gan arodbiedrībām. Šādi instrumenti varētu būt, piemēram, priekšrocību noteikšana publiskajos iepirkumos, atvieglots nodokļu nomaksas process, jauni darba devēju attaisnotie izdevumi, uzraugošo iestāžu kontroles pasākumu atvieglošana vai papildus punktu iegūšana Būvkomersantu klasifikatorā.

Šobrīd jautājums par ģenerālvienošanās drīzu noslēgšanu ir valdības rokās. Panākot nepieciešamos likuma grozījumus, tiks sagatavota vajadzīgā augsne vienošanās noslēgšanai jau šī gada beigās.

Lai izklūtu no gadiem ilgušā nihilisma apburtā loka, valstij ir jāklūst pretimnākošākai un jārada tāda vide, kas sekmētu godīgu uzņēmēju iespējas netraucēti strādāt un attīstīties. Nepieciešami skaidri mehānismi, kuri ļautu atalgot uzņēmēju godprātību.

Šī mums visiem ir iespēja pāršķirt jaunu lappusi un deviņdesmito gadu tradīcijas atstāt pagātnē. Nešaubos, ka būvniecības nozares piemērs sniegtu spēcīgu pārmaiņu impulsu arī citām tautsaimniecības jomām. Tas apliecinātu, ka nopietnas pārmaiņas IR iespējamās, taču tam nepieciešama cieša savstarpēja sadarbība un saliedēšanās ap kopīgu mērķi.

Turpmākie uzdevumi

Aizvadītais gads ir sniedzis apliecinājumu gan Latvijas būvuzņēmēju, gan valdības briedumam. Nozarei kritiskā brīdī kopā esam sapratuši, ka uz straujas izaugsmes ceļa spēsim atgriezties tikai un vienīgi apjomīgu un visaptverošu reformu rezultātā. Jāmainās kā uzņēmējiem, tā arī valstij un sabiedrības attieksmei kopumā.

Ar lielu gandarījumu varu teikt, ka ar būvniecības nozares memorandu esam uzstādījuši augstu latīņu Latvijas privātā un publiskā sektora savstarpējai sadarbībai.

Vēlos pateikties Ministru prezidentam Mārim Kučinskim, Ministru prezidenta biedram Arvilam Ašeradenam, kā arī visām būvniecības nozares organizācijām, kas aktīvi meklējušas risinājumus un veicinājušas reformu uzsākšanu.

Tomēr mums visiem vēl priekšā ir liels darba memorandā iekļauto uzdevumu izpildē. Ir jāstrādā ne tikai pie ģenerālvienošānās noslēgšanas, bet arī pie elektroniskās darba laika uzskaites ieviešanas, kas būtu ļoti efektīvs instruments ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecībā.

Nepieciešami arī grozījumi Būvniecības likumā, kas precīzi nodalītu atbildību sadalījumu starp būvniecības procesā iesaistītajām personām. Tikpat būtiska ir arī efektīva pirmstiesas strīdu izskatīšanas mehānisma ieviešana, kas ļautu ātri un efektīvi atrisināt samilzušus strīdus gan būvnieku un pasūtītāju, gan arī pašu būvnieku starpā.

Vēlos vērst uzmanību, ka jau nākamēnes uzzināsim jaunākos datus par ēnu ekonomikas apjomiem būvniecībā. Sadarbībā ar pētnieku Arni Sauku un Latvijas Faktiem prezentēsim ikgadējo ēnu ekonomikas novērtējumu būvniecības nozarē.

Atbilstoši jaunākajiem rādītājiem varēsim spriest par memoranda pārskatīšanas nepieciešamību un jaunu uzdevumu izvirzīšanu, izdiskutējot un pārspriežot tos ar nozari un nozares organizācijām.

Nozares organizāciju lomu nedrīkst novērtēt par zemu, jo tieši tā ir vieta, kur katrs atsevišķais uzņēmējs saskaras ar citiem uzņēmējiem un kopīgi nonāk pie pareizākā un ilgtermiņā visiem labākā risinājuma.

No mūsu kopīgā darba būs atkarīga ne tikai būvniecības jomas turpmākā attīstība, bet arī valsts tautsaimniecības kopējā izaugsme un spēja piesaistīt jaunas investīcijas.

Ikvienu sabiedrības locekļa interesēs ir konkurētspējīga – mūsdienīga – godīga – un ilgtspējīgi domājoša būvniecības nozare.

Paldies!